

Agnieszka Malkowska

Uniwersytet Szczeciński, Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług
e-mail: agnieszka.malkowska@wzieu.pl

CUDZOZIEMCY NA RYNKU PRACY ZACHODNIEGO POGRANICZA POLSKI

FOREIGNERS ON THE LABOR MARKET OF POLAND'S WESTERN BORDERLAND

DOI: 10.15611/pn.2018.529.16

JEL Classification: E24, J11, J24, R11

Streszczenie: Artykuł porusza problematykę kapitału ludzkiego w kontekście rozwoju obszarów przygranicznych. Celem badawczym pracy była charakterystyka i analiza cudzoziemców na rynku pracy wybranych regionów przygranicznych. Zakres terytorialny badań obejmował cztery województwa zachodniego pogranicza Polski, tj.: zachodniopomorskie, lubuskie, dolnośląskie i opolskie. W pracy analizowano wyłącznie aspekt zatrudniania cudzoziemców na podstawie tzw. uproszczonej procedury oświadczeniowej. Podjęcie powyższego tematu podyktowane było zaobserwowaniem nasilenia tego zjawiska w regionach położonych przy zachodniej granicy Polski. Wyniki badań przeprowadzonych w latach 2010-2017 potwierdziły prawie 15-krotny wzrost zatrudnienia cudzoziemców na polskim pograniczu zachodnim. Cudzoziemcy tylko częściowo rozwiązują problemy rynku pracy badanych regionów. Badania oparto na metodzie analizy literatury przedmiotu, *desk research* oraz metodzie opisu z elementami wnioskowania dedukcyjnego.

Słowa kluczowe: kapitał ludzki, obszar przygraniczny, rynek pracy, cudzoziemcy, rozwój społeczno-gospodarczy.

Summary: The article presents the issue of human capital in the context of the development of border areas. The research goal of the study was to characterize and analyze foreigners on the labor market in relation to selected border regions. The territorial scope of the research covered four voivodships of the western border of Poland: Zachodniopomorskie, Lubuskie, Dolnośląskie and Opolskie. The work analyzed only the aspect of employing foreigners on the basis of the so-called "simplified declaration procedure". The results of the research carried out in 2010-2017 confirmed almost a 15-fold increase in employment of foreigners on the Polish western border. Foreigners only partially solve the problems of the labor market of the studied regions.

Keywords: human capital, border area, labor market, foreigners, socio-economic development.

1. Wstęp

W polskiej gospodarce przyzwyczailiśmy się do zjawiska bezrobocia. Praktycznie od początku przemian ustrojowych niedobór miejsc pracy na rynku był jej stałym elementem. W ostatnich latach obserwujemy jednak wyraźną zmianę kierunku tego trendu. Obecnie coraz częściej mamy do czynienia z sytuacją niedoboru pracowników. Zjawisko to może mieć wieloaspektowy wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy kraju czy regionu. W literaturze przedmiotu, jak i prowadzonym dyskursie naukowym panuje zgoda co do tego, że kapitał ludzki i kapitał społeczny determinują rozwój społeczno-gospodarczy. To one są źródłem dwóch trzecich bogactwa narodów [*Monitoring Environmental Progress...* 1995]. Człowiek jest nośnikiem kapitału ludzkiego i społecznego, stąd jego rola w rozwoju jednostek samorządu terytorialnego jest fundamentalna, zwłaszcza w przypadku tych słabiej rozwiniętych czy peryferyjnych.

Polskie regiony przez pierwsze ćwierćwiecze funkcjonowania wolnego rynku koncentrowały się głównie na pozyskiwaniu inwestorów i środków finansowych. W drugiej dekadzie XXI wieku coraz częściej możemy jednak obserwować działania jednostek samorządu terytorialnego skierowane na przyciągnięcie choćby sezonowej siły roboczej czy nawet mieszkańców, którzy chcieliby żyć i pracować w danym regionie. Konkurowanie regionów (zob. [Malkowski 2015, s. 183–190]) o ten szczególnie czynnik rozwoju staje się niezwykle ważne, zwłaszcza w obliczu coraz istotniejszych problemów demograficznych i społecznych.

2. Cel, zakres i metody badań

Artykuł porusza problematykę rynku pracy w zakresie podejmowania pracy przez cudzoziemców. Uwzględniono tutaj wyłącznie aspekt cudzoziemców podejmujących krótkoterminowe zatrudnienie w Polsce na podstawie tzw. uproszczonej procedury oświadczeniowej¹. W tym przypadku pracodawcy nie musieli ubiegać się o zezwolenia na pracę dla cudzoziemców, wydawane przez właściwego terytorialnie wojewodę. Jest to największa i najbardziej znacząca grupa cudzoziemców dla rynku pracy badanego obszaru. Celem artykułu jest analiza i ocena zatrudnienia cudzoziemców w zachodnich regionach pogranicza Polski w aspekcie rynku pracy.

---

¹ Rejestracja oświadczeń pracodawców o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi dotyczy cudzoziemców podejmujących krótkoterminowe zatrudnienie w Polsce, o których mowa w § 1 pkt 22 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 20 lipca 2011 r. w sprawie przypadków, w których powierzenie wykonywania pracy cudzoziemcowi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest dopuszczalne bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę (Dz.U. nr 155, poz. 919). Tzw. procedura oświadczeniowa dotyczy obywateli tylko sześciu krajów (Białorusi, Mołdawii, Rosji, Ukrainy, Gruzji i Armenii) oraz w głównej mierze wiąże się z zatrudnieniem krótkotrwałym o charakterze sezonowym. Praca na podstawie oświadczenia mogła być wykonywana łącznie przez 6 miesięcy w ciągu kolejnych 12 miesięcy, niezależnie od liczby podmiotów powierzających cudzoziemcom wykonywanie pracy. Od 1 stycznia 2018 r. obowiązują nowe zasady zatrudniania cudzoziemców z państw trzecich.

Badaniami objęto cztery województwa zachodniego pogranicza Polski, tj. zachodniopomorskie, lubuskie, dolnośląskie i opolskie. Obszar ten obejmuje 21,2% powierzchni kraju i stanowi zakres terytorialny badań. Jego wybór wynika m.in. bezpośredniej obserwacji nasilania się zjawiska podejmowania pracy przez cudzoziemców w tym obszarze przygranicznym. W artykule podjęto próbę weryfikacji następującej hipotezy: liczba cudzoziemców na rynku pracy polskiego pogranicza zachodniego rośnie.

W opracowaniu przedstawiono zmiany dotyczące liczby cudzoziemców na rynku pracy w latach 2010-2017. Zakres czasowy badań został podyktowany dostępnością jednorodnych danych statystycznych. W artykule wykorzystano głównie literaturę przedmiotu oraz informacje faktograficzne z raportów i opracowań: Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, powiatowych i wojewódzkich urzędów pracy oraz dane GUS.

Opracowanie tematu oparto na metodzie *desk research*, czyli analizie danych zastanych, oraz metodzie opisu z elementami wnioskowania dedukcyjnego. Prezentację wyników uzupełniają tabele i rysunki.

3. Kapitał ludzki jako czynnik rozwoju

W teorii ekonomii koncepcje dostrzegające wartość człowieka jako czynnika rozwoju pojawiły się stosunkowo późno, bo dopiero na przełomie XVI i XVII wieku. Pierwszym, który to dostrzegł, był W. Petty. Uważał on, że podstawą dobrobytu i postępu gospodarczego jest właśnie czynnik ludzki [Landreth, Collander 1994, s. 65]. W. Petty twierdził, że człowiek powinien być traktowany jako kapitał, w związku z czym należy szacować jego wartość.

W wieku XVIII i XIX miejsce człowieka gospodarującego w procesach ekonomicznych w swoich badaniach uwzględniali m.in. A. Smith, J.S. Mill czy J.B. Say. Prezentowali oni jednak odmienne od Petty'ego podejście. W swoich rozważaniach traktowali „oddzielnie człowieka i kapitał w nim zawarty w postaci nagromadzonych umiejętności, wiedzy i zdolności” [Wieczorek-Szymańska 2010, s. 157–158]. Jednak jak podkreśla M. Kunasz [2004, s. 433], badacze ci nie stawiali tych zagadnień w centralnym punkcie prowadzonych badań, traktując je raczej jako kwestie marginalne.

Całościową koncepcję kapitału ludzkiego, który traktowany jest jako czynnik produkcji, wprowadzono do ekonomii w latach 60. XX wieku. Teoria ta oparta jest głównie na wynikach badań T.W. Schultza i G.S. Beckera.

T.W. Schultz kapitałem ludzkim nazywał wiedzę i umiejętności ludzi, podkreślając, że jednostki świadomie inwestują w siebie, by poprawić osiągnięte wyniki ekonomiczne i własny dobrobyt [Giegiel, Wildowicz 2007, s. 60]. Natomiast G.S. Becker inwestycje w kapitał ludzki rozumiał jako alokację zasobów, która wpływa na przyszłe realne dochody [Cichy 2005, s. 9].

Współcześnie w naukach ekonomicznych kapitałowi ludzkiemu poświęca się wiele miejsca. Literatura w tym zakresie jest bogata. Jednak zmieniające się szybko realia społeczno-gospodarcze powodują konieczność ciągłego uzupełniania powstających w wiedzy luk.

Jedną z płaszczyzn, w kontekście której analizowany jest kapitał ludzki, jest skala makro, odnosząca się do kraju czy regionu. W ujęciu tym kapitał ludzki określany jest jako „zasób wiedzy, umiejętności, zdrowia i energii witalnej zawarty w społeczeństwie” [Domański 1993, s. 19]. W związku z tym, że kapitał ludzki jest główną determinantą rozwoju społeczno-gospodarczego, podlega on walce konkurencyjnej między jednostkami. Jak podkreśla Dziemianowicz [2008, s. 29], konkurencja między regionami i gminami rozgrywa się o cztery zasadnicze czynniki rozwojowe², w tym o mieszkańców. Z punktu widzenia regionów pożądane są osoby, które mogą zasilić regionalny rynek pracy. Jest to też szczególnie istotne w przypadku regionów, w których znaczącą rolę w gospodarce odgrywają usługi [Malkowska 2017, s. 248].

4. Potencjał społeczny zachodniego pogranicza Polski

Sytuacja demograficzna w regionach, w tym na rynku pracy, ma istotne znaczenie dla ich rozwoju społeczno-gospodarczego. Aktywność ekonomiczna mieszkańców determinuje bowiem wiele pozytywnych procesów w gospodarce. W regionach zachodniego pogranicza Polski zaszły w analizowanym okresie istotne zmiany.

Na badanym obszarze liczba ludności zwiększyła się w roku 2017, w porównaniu z rokiem 2010, o 11 tys. osób, przy czym jedynym województwem, gdzie zanotowano spadek ludności, było opolskie (zob. tab. 1). Tym samym nie zaobserwowano w tym okresie bardzo niekorzystnej sytuacji demograficznej w tym zakresie. Jednak należy pamiętać, w przypadku demografii dopiero analiza danych wieloletnich ukazuje kształtujące się trendy.

Tabela 1. Liczba ludności i stopa bezrobocia w województwach zachodniego pogranicza Polski w 2010 i 2017 r.

Województwo	Liczba ludności [mln osób]		Stopa bezrobocia [%]	
	rok 2010	rok 2017	rok 2010	rok 2017
Dolnośląskie	2 876	2 903	13,1	5,7
Lubuskie	1 010	1 017	15,5	6,6
Opolskie	1 031	993	13,6	7,2
Zachodniopomorskie	1 693	1 708	17,8	8,7

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Według prognoz GUS w województwie dolnośląskim w 2050 r. będzie o ponad 14% mniej mieszkańców niż w 2013 r., a odsetek ludzi w wieku 65 lat i więcej będzie

² Tj. o mieszkańców, przedsiębiorców, turystów i środki publiczne.

wynosił aż 33,5%. W przypadku województwa lubuskiego przewiduje się, że liczba ludności będzie stale się zmniejszać, przy czym tempo tego spadku przyspieszy po 2020 r., a w roku 2050 będzie o 20,2% mniejsza niż w 2013. Odsetek ludzi starszych będzie wynosił tu 32,9%. W regionie zachodniopomorskim prognozy mówią o spadku populacji w analogicznym okresie o 11,8% oraz o odsetku osób starszych na poziomie 33,6%. Identyczny spadek ludności GUS prognozuje dla województwa opolskiego – o 11,8%. Jednak dla tego regionu przewiduje się wskaźnik osób w wieku 65 lat i więcej na poziomie aż 36,1%. Niekorzystna demografia, w tym starzejące się społeczeństwo, zachodniego pogranicza Polski stanowi zatem wyzwanie dla polityki społecznej i gospodarczej.

Trzeba też pamiętać, że w przypadku regionów przygranicznych w ich analizie należy uwzględnić także zjawiska społeczno-gospodarcze zachodzące po drugiej stronie granicy, które również oddziałują na dany obszar. Niestety na sąsiadującym pograniczu niemieckim obserwuje się zmniejszanie się populacji i również starzenie się ludności. Przykładowo, dla landu Meklemburgia Pomorze-Przednie szacuje się, iż liczba jego mieszkańców zmniejszy się do roku 2030 o ok. 15% w stosunku do roku 2010. Zjawisku temu towarzyszy wzrost odsetka osób starszych [Transgraniczna Koncepcja... 2013, s. 6–7]. Dodatkowo sytuacja społeczno-gospodarcza w przygranicznych regionach niemieckich powoduje, że wielu mieszkańców polskiego pogranicza znajduje tam zatrudnienie (wyższe płace, lepsza perspektywa emerytury). Polacy nierzadko osiedlają się tam z rodzinami, korzystają z usług edukacyjnych czy też usług opieki zdrowotnej. Niemiecki rynek pracy jest dla nich nadal atrakcyjny. Tym samym częściowo problemy demograficzne na polskim pograniczu zachodnim są dodatkowo potęgowane sytuacją po drugiej stronie granicy.

Na rynku pracy województw zachodniego pogranicza Polski w latach 2010–2017 zaszły istotne zmiany. We wszystkich badanych regionach wskaźnik bezrobocia spadł znacząco w roku 2017 w porównaniu z rokiem 2010. Uśredniona stopa bezrobocia dla badanego obszaru wynosiła w roku bazowym 15%, a w roku docelowym już tylko 7%. Najmniejszy wskaźnik bezrobocia, zarówno w roku 2010, jak i 2017, był w województwie dolnośląskim, a największy – w zachodniopomorskim. Region zachodniopomorski odnotował także największy spadek stopy bezrobocia w badanym okresie – o 9,1 pkt proc. (zob. tab. 1).

Przedstawione problemy demograficzne nie wyczerpują całości tematu, jednak sygnalizują omawianą problematykę i potwierdzają konieczność szukania skutecznych rozwiązań. Jednym z nich może być zatrudnianie cudzoziemców.

5. Cudzoziemcy na rynku pracy zachodniego pogranicza Polski w latach 2010-2017

Zatrudnianie cudzoziemców na podstawie tzw. uproszczonej procedury oświadczeniowej stanowiło w Polsce w ostatnich latach popularną formę pozyskania pracowników. Zjawisko to było w dużym stopniu zróżnicowane terytorialnie (zob. tab. 2).

Tabela 2. Liczba oświadczeń dotyczących powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcom zarejestrowanych przez powiatowe urzędy pracy wg województw w roku 2010 i 2017

Województwa	Rok 2010	Rok 2017
Dolnośląskie	14 715	218 652
Kujawsko-pomorskie	1 823	69 115
Lubelskie	18 148	85 415
Lubuskie	6 016	79 766
Łódzkie	10 797	146 927
Małopolskie	5 522	134 500
Mazowieckie	91 881	414 761
Opolskie	3 336	38 060
Podkarpackie	1 453	18 190
Podlaskie	2 326	19 282
Pomorskie	3 057	132 016
Śląskie	4 617	152 605
Świętokrzyskie	5 804	39 713
Warmińsko-mazurskie	315	22 790
Wielkopolskie	7 114	182 194
Zachodniopomorskie	3 149	70 478
Ogółem	180 073	1 824 464

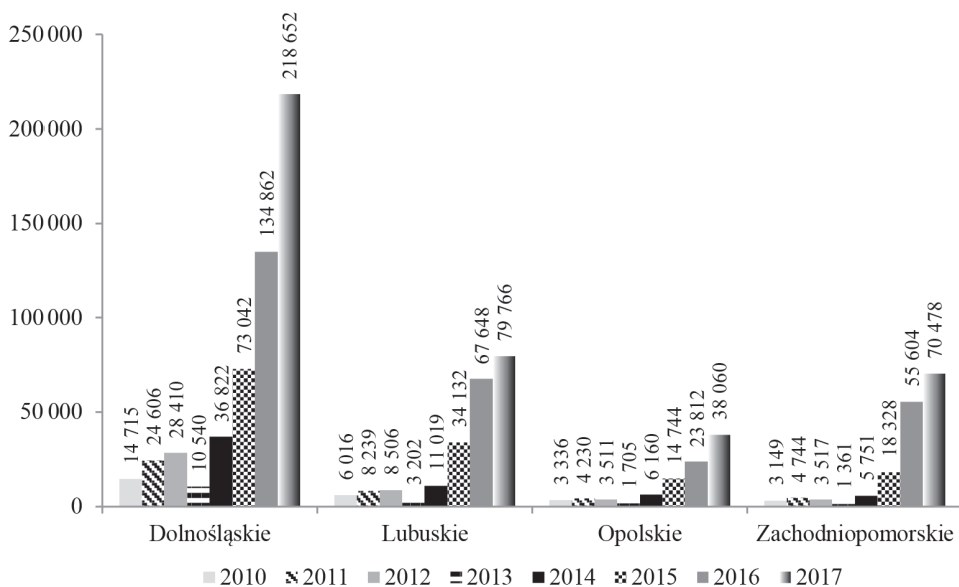
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/>.

W 2010 r. zarejestrowano łącznie, w czterech badanych województwach, ponad 27,2 tys. deklaracji dotyczących chęci powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcom³, co stanowiło 15,1% w skali kraju. W roku 2017 było to już prawie 407 tys. deklaracji, których udział wynosił 22,3%. W badanym okresie liczba wydanych oświadczeń wzrosła prawie 15-krotnie.

W roku 2010 wśród badanych regionów najwięcej zatrudnionych cudzoziemców było w województwie dolnośląskim (ponad 14,7 tys. osób), a najmniej w zachodniopomorskim (ponad 3,1 tys. osób). W roku 2017 ponad 1/5 cudzoziemców podejmowała prace sezonowe na polskim pograniczu zachodnim. Najwięcej było zatrudnionych ponownie w województwie dolnośląskim (prawie 218,7 tys. osób), a najmniej w opolskim (ponad 38 tys. osób). Analiza danych rocznych dla badanych regionów obrazuje praktycznie coroczne wzrosty liczby cudzoziemców, z wyjąt-

³ Liczba cudzoziemców, którzy podjęli pracę w związku z zarejestrowanym oświadczeniem, nie musi być tożsama z liczbą zarejestrowanych oświadczeń. Wynika to m.in. z faktu, iż dla części cudzoziemców zarejestrowano więcej niż jedno oświadczenie, z odmowy udzielenia wizy niektórym cudzoziemcom czy też rezygnacji z przyjazdu do Polski. Jednakże rozbieżności te nie są duże, a dane te stanowią główną statystykę, powszechnie wykorzystywaną do analizy cudzoziemców na rynku pracy.

kiem załamania w roku 2013 w województwach dolnośląskim i lubuskim oraz spadków latach 2012-2013 w opolskim i zachodniopomorskim. We wszystkich badanych jednostkach dynamika omawianego zjawiska wyraźnie przyspieszyła od roku 2014, co wynikało ze zmiany przepisów prawnych, ułatwiającej dostęp cudzoziemców do polskiego rynku pracy krótkoterminowej (zob. rys. 1).

Rys. 1. Liczba oświadczeń dotyczących powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcom zarejestrowanych przez powiatowe urzędy pracy wg województw zachodniego pogranicza Polski w latach 2010-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Udział badanego pogranicza w zakresie podejmowania pracy przez cudzoziemców wzrósł w latach 2010-2017 o 7,2 pkt proc. Podkreślić należy, że największy wzrost w omawianym aspekcie odnotowano w regionie dolnośląskim (o 3,8 pkt proc.), a najmniejszy w regionie opolskim (o 0,2 pkt proc.). Szczegółowe dane przedstawia tab. 3.

W latach 2010-2017 praktycznie niezmienna pozostawała struktura cudzoziemców chcących podjąć zatrudnienie, według kraju ich pochodzenia. Dotyczy to zarówno badanego obszaru, jak i całego kraju.

Spośród sześciu państw objętych uproszczoną procedurą zatrudniania zdecydowanie najwięcej osób podejmujących się pracy sezonowej na polskim pograniczu zachodnim pochodziło z Ukrainy. Łącznie stanowili oni aż 95,3% wszystkich cudzoziemców. Obywatele pozostałych krajów mieli dużo mniejszy udział w rynku pracy badanego obszaru, przy czym najmniejszy udział należał do obywateli Armenii (zob. tab. 4).

Tabela 3. Udział województw polskiego pogranicza zachodniego w przyjmowaniu cudzoziemców do pracy krótkoterminowej w roku 2010 i 2017 [%]

Województwo	Rok 2010	Rok 2017	Zmiana
Dolnośląskie	8,2	12,0	3,8
Lubuskie	3,3	4,4	1,1
Opolskie	1,9	2,1	0,2
Zachodniopomorskie	1,7	3,9	2,2
Razem	15,1	22,3	7,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z tab. 2.

Tabela 4. Liczba cudzoziemców na rynku pracy regionów polskiego pogranicza zachodniego i ich struktura wg kraju pochodzenia w roku 2017

Województwo		Kraj pochodzenia cudzoziemców					
		Bułgaria	Rosja	Ukraina	Moldawia	Gruzja	Armenia
Dolnośląskie	[osoby]	4 501	794	209 763	1 488	1 741	365
	[%]	2,1	0,4	95,9	0,7	0,8	0,2
Lubuskie	[osoby]	1 695	379	75 799	931	661	301
	[%]	2,1	0,5	95,0	1,2	0,8	0,4
Opolskie	[osoby]	938	143	35 830	623	418	108
	[%]	2,5	0,4	94,1	1,6	1,1	0,3
Zachodniopomorskie	[osoby]	1 694	250	66 514	1 382	437	201
	[%]	2,4	0,4	94,4	2,0	0,6	0,3
Polskie pogranicze zachodnie	[osoby]	8 828	1 566	387 906	4 424	3 257	975
	[%]	2,2	0,4	95,3	1,1	0,8	0,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Cudzoziemcy podejmują pracę głównie w rolnictwie, budownictwie, przetwórstwie przemysłowym, handlu, transporcie czy w gastronomii. Są to sektory, gdzie w ostatnim czasie obserwuje się nadpodaż miejsc pracy. Cudzoziemcy wypełniają częściowo ten niedobór, co ma znaczenie dla gospodarki poszczególnych regionów i ich rozwoju społeczno-gospodarczego. Wśród innych, pozytywnych aspektów zatrudniania cudzoziemców wymienia się m.in. systematyczny wzrost liczby cudzoziemców zgłoszonych do ubezpieczeń społecznych (od 2014 r.) oraz wzrost udziału umów-zleceń i umów o pracę, które podlegają oskładkowaniu.

6. Zakończenie

Problematyka cudzoziemców na rynku pracy jest niezwykle istotna z punktu widzenia rozwoju regionów, zwłaszcza przygranicznych. Województwa polskiego

pogranicza zachodniego pod koniec drugiej dekady XXI wieku stają w obliczu istotnych problemów wpływających na ich rozwój społeczno-gospodarczy. Do najważniejszych należy zaliczyć m.in. problemy demograficzne, w tym starzejące się społeczeństwo, malejące bezrobocie czy nadpodaż miejsc pracy. Sytuację dodatkowo pogarsza niska aktywność zawodowa Polaków (wg GUS najniższa od 2014 r. w stosunku do pierwszego kwartału 2018 r.), która świadczy o nieefektywnym wykorzystywaniu kapitału ludzkiego w gospodarce. Dla badanych regionów przygranicznych istotne są też niekorzystne zjawiska i procesy w omawianej płaszczyźnie, zachodzące po drugiej stronie granicy.

Liczba cudzoziemców zatrudnionych do prac krótkookresowych na polskim pograniczu zachodnim w latach 2010-2017 wzrosła ze 180 tys. osób do ponad 1,824 mln osób, co pozwala pozytywnie zweryfikować postawioną hipotezę.

Stąd konieczność dalszych badań tej problematyki, głównie w zakresie pozytywnych, ale i negatywnych skutków tego zjawiska. Zatrudnianie cudzoziemców nie rozwiąże kompleksowo problemów społecznych badanych województw. Nie ma jednak wątpliwości, że rola cudzoziemców na rynku pracy obszarów przygranicznych, w obliczu obserwowanych problemów i procesów w ich gospodarkach, jest ważna.

Kapitał ludzki zaliczany jest do nieprzestrzennych czynników rozwoju. Na podstawie przeprowadzonych badań regionów polskiego pogranicza zachodniego można wnioskować, że rola kapitału ludzkiego w przewyżczeniu choćby niektórych aspektów peryferyjności badanych województw będzie rosła. Determinuje to prowadzenie odpowiedniej polityki społecznej, zarówno na szczeblu centralnym, jak i regionalnym.

Literatura

- Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> (10.05.2018).
- Cichy K., 2005, *Kapitał ludzki w modelach i teorii wzrostu gospodarczego*, Zeszyty Studiów Doktoranckich, nr 23, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań, s. 5.
- Domański S.R., 1993, *Kapitał ludzki i wzrost gospodarczy*, PWN, Warszawa.
- Dziemianowicz W., 2008, *Konkurencyjność gmin w świetle relacji władze lokalne – inwestorzy zagraniczni*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
- Giegiel A., Wildowicz A., 2007, *Human capital and international competitiveness of OECD countries*, [w:] *Quality of Labour Resources*, ed. D. Kopycińska, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin, s. 60.
- Kunasz M., 2004, *Teoria kapitału ludzkiego na tle dorobku myśli ekonomicznej*, [w:] *Unifikacja gospodarek europejskich: szanse i zagrożenia*, red. A. Manikowski, A. Psyk, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, s. 433.
- Landreth H., Collander D.C., 1994, *History of Economic Thought*, HoughtonMifflin Company, Boston.
- Malkowska A., 2017, *Znaczenie usług w handlu zagranicznym województwa dolnośląskiego*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 489, Wrocław, s. 248.
- Malkowski A., 2015, *Competitive border region theory and practice*, *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, T. 16, cz. 2, z. 5, s. 183–190.

Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, 2010-2017, Dane dotyczące zezwoleń na pracę cudzoziemców zbierane są w ramach statystyki publicznej na podstawie sprawozdania MRPiPS-04., <https://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/>, (25.04.2018).

Monitoring Environmental Progress: A Report on Work in Progress, 1995, Washington D.C.

Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 20 lipca 2011 r. w sprawie przypadków, w których powierzenie wykonywania pracy cudzoziemcowi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest dopuszczalne bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę (Dz.U. nr 155, poz. 919).

Transgraniczna Koncepcja Rozwoju i Działania Euroregionu Pomerania na lata 2014-2020. Aktualizacja, 2013, Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania – Kommunalgemeinschaft Europaregion Pomerania e.V., Szczecin–Löcknitz, s. 6–7.

Wieczorek-Szymańska A., 2010, *Koncepcja kapitału ludzkiego w teorii ekonomii – przegląd wybranych podejść*, ZN Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace WNEiZ, nr 17, Szczecin, s. 157–158.